

## QARABAĞIN AZAD EDİLMİŞ ƏRAZİLƏRİNDƏ RADIOEKOLOJİ TƏDQİQATLAR

Çingiz Əliyev

*Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin Geologiya və Geofizika İnstitutu,  
aliyev.chingiz47@gmail.com*

XXI əsrin ən mühüm və aktual problemlərindən biri ekosistemlərə antropogen təsirin mümkün qədər azaldılması, ətraf mühitin qorunması və global ekoloji fəlakətlərdən mühafizə problemlərini özündə birləşdirən ekoloji tarazılığın qorunub saxlanmasıdır. Məlum olduğu kimi, 30 il müddətində Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarını işğalda saxlaması nəticəsində ərazilərdə müxtəlif texnogen fəaliyyət və döyüş əməliyyatlarının aparılması ətraf mühitə ciddi ziyan vurmuşdur. Əvvəllər aparılan tədqiqatlar göstərmişdir ki, Qarabağ ərazisində süxurların radioaktivliyi litoloji-stratigrafik intervalların tərkibindən və yaşından asılı olaraq dəyişir. Ümumiyyətlə, bu ərazidə süxurların qamma fəallığı Kiçik Qafqazın müxtəlif yaşlı struktur kompleksləri üçün xarakterik olan fon əhəmiyyətini aşmır.

Dayanıqlı məskunlaşmanın təmin edilməsi məqsədilə şəhərsalma və infrastruktur məsələlərinin həlli üçün istifadəyə veriləcək obyektlərin radiasiya təhlükəsizliyi üzrə monitorinqinin həyata keçirilməsi və minalardan təmizlənmiş ərazilərdə radiasiya fonunun tədqiqi ilə əlaqədar Ağdam, Laçın və Kəlbəcər rayonlarında ilkin tədqiqatlar aparılmışdır. Aparılan tədqiqat işlərinin əsas məqsədi işğaldan azad edilmiş Qarabağ ərazisində ətraf mühitin radioekoloji çirklənmə səviyyəsinin ilkin qiymətləndirilməsi, təhlükə mənbələrinin müəyyənəşdirilməsi və anomaliya aşkar edilmiş ərazilərdən götürülmüş nümunələrin laborator şəraitdə radionuklid tərkibinin müəyyən edilməsi olmuşdur.

Aparılmış tədqiqatlar nəticəsində Ağdam və Laçın rayonlarında radiasiya fonunun norma daxilində olduğu, yalnız Kəlbəcər rayonunun İstisu qəsəbəsinin girişində 115  $\eta$ Sv/saat, kəndin içində termal bulağın yaxınlığında 500-530  $\eta$ Sv/saat, bulağın sol tərəfi, yol istiqamətində 115  $\eta$ Sv/saat göstərici ilə anomaliya qeydə alınmışdır. Bu nöqtələrdən götürülən nümunələrin qammaspektrometrik analizi aparılmışdır. Alınan nəticə bulağın yanından götürülən nümunənin (500-530  $\eta$ Sv/saat) radionuklid tərkibində uranın miqdarının çox olduğunu göstərir.

Qeyd etmək lazımdır ki, alınan nəticələr ilkindir və hal-hazırda ərazilərin minadan təmizləmə planına uyğun olaraq genişmiqyaslı tədqiqatların aparılması planlaşdırılır.